

ANALYZING CONSUMERS' OPINION ON ORGANIC FOOD, THEIR SAFETY AND AVAILABILITY IN THE SLOVAK FOOD MARKET

*Dagmar Kozelová, Eva Matejková, Artan Qineti***ABSTRACT**

In our paper we focus on the consumers' opinion on bio - food, their safety and availability in the Slovak food market. The analysis is based on a survey organized in the period between December 2009 and January 2010. From the methodological aspect, basic approaches of descriptive statistics have been used, as well as methods of association measurement. The test of robustness tested Chi-Square statistic. The robustness have been judged based on the p-values. Correlations have been tested through the Contingency coefficient and Cramer's V coefficient. From the survey it can be concluded that even though consumers have some idea about bio – food and trust them more compared to other conventional food, they think that their market supply is not sufficient. Respondents consider media and internet, as the most important information source that they wish to be informed on bio-food safety and control, ecological agriculture, eco-agrotourism, as well as on the effect of agriculture on the environment. Through the statistics of robustness, it was found out that the effect of gender, education, economic activity and faculty of the surveyed respondents (students from Faculty of Biotechnology and Food Sciences (FBP) had a better information on bio – food) proved to be statistically significant.

Keywords: Chi-Square test of Independence, Contingency coefficient, Cramer's V coefficient

ÚVOD

V súčasnej dobe si väčšina spotrebiteľov začína uvedomovať význam zdravého životného štýlu a konzumácie zdravých potravín. V obchodných reťazcoch sa objavuje pomerne široký výber produktov, ktoré sú označované ako bio. Ide o produkty vyrobené prevažne zo surovín z ekologického poľnohospodárstva.

Ekologická poľnohospodárska výroba má svoje princípy, zásady ako aj pravidlá. Rozdiely medzi ekologickou a konvenčnou poľnohospodárskou výrobou identifikovali **Lund et al. (2002)** a ďalší. Dopady intenzifikácie konvenčného poľnohospodárstva na životné prostredie popísali a analýzu energetickej náročnosti oboch systémov hospodárenia na pôde vykonali **Bertilson et al. (2008)**. Podľa **Jordana et al. (2009)** je ekologická poľnohospodárska výroba optimalizovateľná prostredníctvom efektívnej adaptácie na miestne podmienky a možnosti a tiež je závislá na šírení poznatkov a výsledkov výskumov zameraných na ekosystémy a na technológie. Registrovaní ekologickí prevádzkovatelia, producenti bioproduktov a výrobcovia biopotravin, rozvíjajúci zelenú ekonomiku, musia dodržiavať prísne podmienky výroby. Štandardy kvality a bezpečnosti potravín, ako norma ISO 22 000, BRC 5 a IFS 5 a ďalšie, ak sú správne aplikované, udržiavané a auditované, predstavujú komplex riadiacich, manažérskych a preventívnych opatrení politiky bezpečnosti potravín uvádzajú **Golian et al. (2007, 2008)** a **Čapla et al. (2008)**.

Celosvetovo výmera ekologicky obhospodarovanej pôdy narástla na 35 mil. ha p. p. (**Willer et al., 2010**) a rozmáha sa aj medzinárodný trh s biopotravinami. Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky (ÚKSÚP) registruje k 31.3.2009 rozlohu ekologicky obrábanej pôdy v SR o výmere 151 173 ha, z toho 47 171 ha ornej pôdy, 102 882 ha TTP, 1 063 ha sadov a 55 ha viníc, čo predstavuje cca 7,05 % podiel na celkovej výmere poľnohospodárskej pôdy Slovenska. V systéme ekologického poľnohospodárstva je registrovaných 466 subjektov. Aktuálny register ekologickej poľnohospodárskej výroby, bioprevádzkovateľov je zverejnený na webstránke www.uksup.sk a tiež na stránke inšpekčnej organizácie www.naturalis.sk.

Bezpečné potraviny možno podľa **Zeleňákovej et al. (2009)**, **Lopašovského et al. (2009)** vyrobiť jedine z kvalitných surovín, ktoré spĺňajú požiadavky mikrobiologickej a chemickej bezpečnosti. Potraviny modernými metódami analyzujú tiež **Bošiak et al. (2009)**, **Fiková et al. (2009)** a ďalší.

MATERIÁL A METÓDY

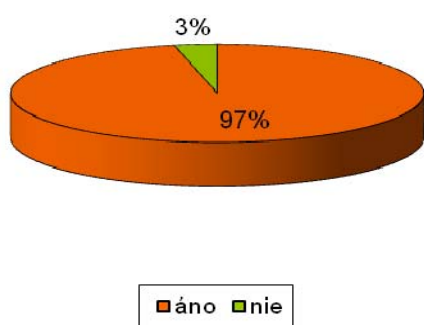
Cieľom príspevku je skúmanie názorov spotrebiteľov na biopotraviny, ich bezpečnosť a dostupnosť na slovenskom trhu potravín, identifikovať motívy kúpy biopotravin a získať informácie o aké informačné zdroje by mali spotrebiteľia záujem.

Podkladom k jednotlivým analýzám príspevku bol dotazníkový prieskum. Z metodologického hľadiska boli v príspevku použité okrem základných metód deskriptívnej štatistiky aj metóda merania asociácií. Existencia štatisticky významných vzťahov bola overovaná χ^2 testom štvorcovej kontingencie. Štatistickú preukaznosť vzťahov sme posudzovali na základe významnosti testovacej charakteristiky (p-hodnoty). Tesnosť závislosti bola overovaná pomocou koeficientu kontingencie a Cramerovho koeficientu. Výpočty boli realizované v štatistickom softvéri Statgraphics.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Dotazníkový prieskum bol realizovaný v období mesiacov december 2009 až január 2010. Zúčastnilo sa ho 388 respondentov, ktorí odpovedali na 12 vlastných otázok dotazníka týkajúcich sa názorov spotrebiteľov na biopotraviny a 5 klasifikačných otázok. V danom príspevku sa zameriame na analýzu vybraných otázok. Vo výberovom súbore z 388 respondentov bolo 74 % žien a 26 % mužov. Z hľadiska vekovej štruktúry bola najviac zastúpená veková kategória mladých ľudí do 25 rokov (50 % z celkového počtu respondentov). Druhú najpočetnejšiu skupinu (28 %) predstavuje veková kategória od 26 do 35 rokov, za nimi nasledovala kategória ľudí vo veku od 36 do 45 rokov (17 %). Ľudia vo veku od 46 do 55 rokov zaberali 5 % výberového súboru a najstarší ľudia (nad 56 rokov) boli v zastúpení 0,5 %. Predpokladali sme, že na názory respondentov môže vplyvať aj ich

vzdelanie. Z hľadiska vzdelania bolo základné vzdelanie zastúpené 0,26 %, stredoškolské vzdelanie 56,19 % a vysokoškolské vzdelanie 43,56 %. Zisťovali sme aj momentálnu ekonomickú aktivitu respondentov. Najviac bola zastúpená skupina zamestnaných respondentov (48 %), za nimi nasledovala skupina študentov (30 %). Tretiu pozíciu zaberala skupina podnikateľov (18 %). Nezamestnaní zaberali štvrtú pozíciu (4 %) a najmenej boli zastúpení dôchodcovia (1 %). V rámci prieskumu nás zaujímal aj príjem respondentov, ktorý sme zisťovali nepriamo cez otázku „Druh zárobkovej činnosti“. V prieskume bolo najviac zahrnutých zamestnancov (53 %), za nimi nasledovali samostatne zárobkovo činné osoby (21 %). Na tretej pozícii boli majitelia firiem (2 %). Svoju zárobkovú činnosť neuviedlo 24 % respondentov, jednalo sa predovšetkým o študentov a nezamestnaných. Prieskumu sa zúčastnili aj respondenti (34 %), ktorí sú v súčasnej

Obrázok 1 Odpovede na otázku „Poznáte pojem biopotraviny?“

dobe študentmi Fakulty biotechnológie a potravinárstva SPU v Nitre. U týchto študentov sme predpokladali erudovanejšie znalosti zo skúmanej problematiky.

V rámci vyhodnotenia vlastných otázok dotazníka sme sa ako prvé pýtali respondentov, či poznajú pojem biopotraviny. Tento pojem je známy 97 % respondentov. Len 3 % (13) respondentov sa s týmto pojmom ešte nestretlo (obrázok 1).

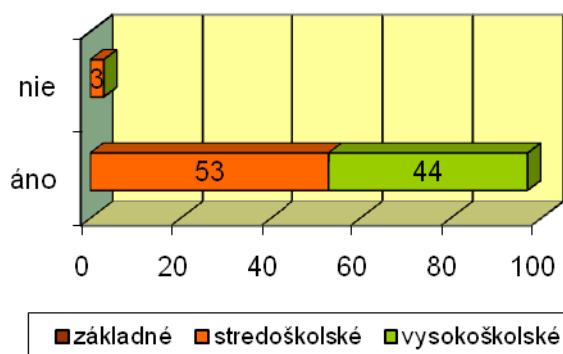
V dotazníku sme uvažovali s takými klasifikačnými otázkami, pri ktorých sme predpokladali, existenciu asociácie vo vzťahu k skúmanej problematike. Asociácie boli overované pomocou χ^2 testu štvorcovej kontingencie. Výsledky testovania vo vzťahu k otázke 1 sú prezentované v tabuľke 1.

Ako dokumentuje tabuľka 1, závislosť bola potvrdená

Tabuľka 1 Výsledky testovania existencie závislosti odpovedí na otázku 1 a klasifikačných otázok

Klasifikačná otázka	χ^2 charakt. eristika	p-hodnota	Záver testu: Existuje závislosť?	Koeficient kontingencie	Cramerov koeficient
Pohlavie	18,395	0,0000	Áno	0,2128	0,2177
Vek	4,349	0,3608	Nie	0,1053	0,1059
Vzdelanie	37,828	0,0000	Áno	0,2981	0,3122
Ek. aktivita	28,754	0,0000	Áno	0,2627	0,2722
Druh zár. činnosti	7,789	0,0506	Nie	0,1403	0,1417
FBP fakulta	1,982	0,1591	Nie	0,0713	0,0715

z hľadiska pohlavia, vzdelania a ekonomickej aktivity. Vychádzajúc z koeficienta kontingencie a Cramerovho koeficienta môžeme hovoriť o strednej silnej závislosti, pričom bol potvrdený najväčší vplyv vzdelania, t.j. respondenti s vyšším vzdelaním skôr poznali pojem biopotraviny (obrázok 2).

Obrázok 2 Odpovede na otázku „Poznáte pojem biopotraviny?“ vo vzťahu k vzdelaniu v %

Z toho, že pozná spotrebiteľ pojem „biopotraviny“ ešte jednoznačne nevyplýva, či ovláda aj skutočný význam tohto slova. Danú skutočnosť sme overovali druhou otázkou, ktorá znela:

Čo sú podľa vášho názoru biopotraviny?:

Všetky produkty alebo potraviny, splňajúce kritéria zdravej výživy

Každý produkt, ktorý má v názve, prípadne na obale uvedené „natur“ alebo „Racio“, prípadne podobné označenie

Produkty a potraviny, ktoré pochádzajú z kontrolovaného a certifikovaného systému ekologického poľnohospodárstva

Neviem

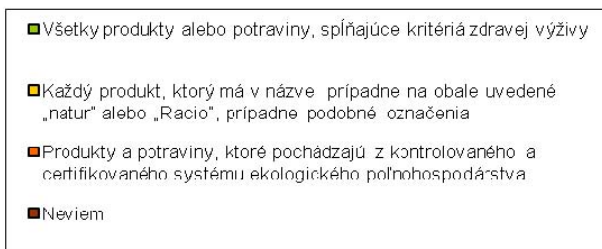
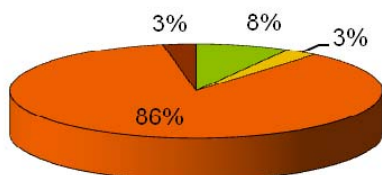
Jednotlivé odpovede prezentuje obrázok 3, z ktorého vyplýva, že takmer všetci respondenti (86,08 %) poznajú význam pojmu biopotraviny, tzn. považujú biopotraviny za produkty a potraviny, ktoré pochádzajú z kontrolovaného a certifikovaného systému ekologického poľnohospodárstva.

Pri skúmaní závislosti bola štatisticky významná závislosť (tabuľka 2) potvrdená pri pohlaví, vzdelaní, ekonomickej aktivite, druhu zárobkovej činnosti a fakulte FBP. Opäť sa jednalo o mierne silnú závislosť (hodnoty Cramerovho koeficientu od 0,14 po 0,22), z nich najvyššia bola preukázaná závislosť medzi pohlavím a znalosťou

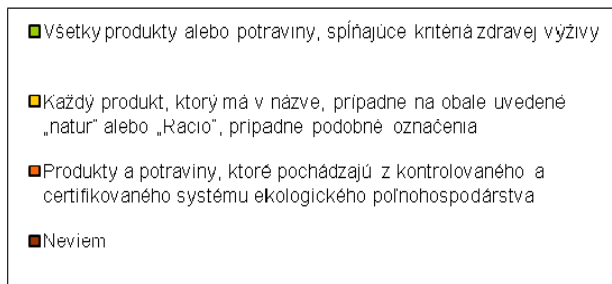
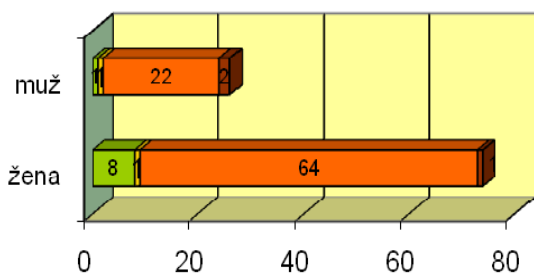
významu slova biopotraviny. Z celkového počtu respondentov, ktorí označili možnosť „c“ ako správnu, až 75 % tvorili ženy. Na obrázku 4 je prezentovaná štruktúra odpovedí podľa pohlavia vzhľadom na celkový počet respondentov.

Tabuľka 2 Výsledky testovania existencie závislosti odpovedí na otázku 2 a klasifikačných otázok

Klasifikačná otázka	χ^2 charakteristika	p-hodnota	Záver testu: Existuje závislosť?	Koeficient kontingencie	Cramerov koeficient
Pohlavie	19,47	0,0002	Ano	0,2186	0,224
Vek	8,37	0,7556	Nie	0,1453	0,0848
Vzdelanie	17,885	0,0065	Ano	0,2099	0,1518
Ek. aktivita	35,601	0,0004	Ano	0,2899	0,1749
Druh zár. činnosti	21,26	0,0115	Ano	0,2279	0,1351
FBP fakulta	10,382	0,0156	Ano	0,1614	0,1636

Obrázok 3 Odpovede na otázku „Čo sú podľa Vášho názoru biopotraviny?“

Obrázok 4 Odpovede na otázku „Čo sú biopotraviny?“ vo vzťahu k pohlaviu v %

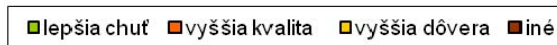
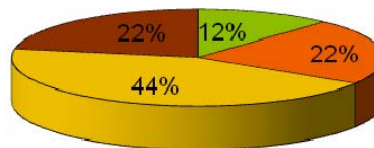
Rozvoj ekologického myslenia ekologickej produkcie, poznatky o výžive a zdravom životnom štýle do značnej miery ovplyvňujú spotrebiteľov pri kúpe potravín, preto sme sledovali aj motívy kúpy biopotravín. Položená otázka znela (otázka 3) :

Prečo kupujete biopotraviny, prípadne si ich sám dopestujete?

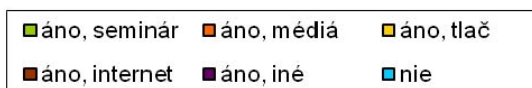
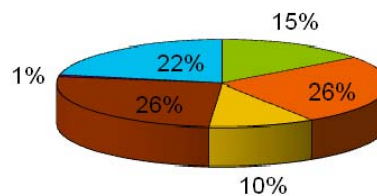
- Lepšia chuť v porovnaní s klasickými potravinami

- Vyššia kvalita v porovnaní s klasickými potravinami
- Vyššia dôvera (bezpečnosť biopotravín, sú zdravšie, ...)
- Iné

Ako dokumentuje obrázok 5, takmer polovica (43,81 %) respondentov nakupuje biopotraviny, pretože má v nich vyššiu dôveru oproti konvenčným potravinám a konzumáciu biopotravín považuje za vhodnejšiu z hľadiska zdravej výživy a bezpečnosti. Rovnaké percentuálne zastúpenie odpovedí (21,16 %) bolo pri možnosti b) – vyššia kvalita biopotravín oproti konvenčným potravinám a možnosti d) – Iné. Biopotraviny kupuje 11,86 % respondentov z dôvodu ich lepšej chuti. V rámci kategórie Iné najčastejšie kupujú biopotraviny, pretože majú lepší vzhľad, kvôli deťom, majú možnosť dopestovať si ich sami.

Obrázok 5 Odpovede na otázku „Prečo kupujete biopotraviny?“

Obrázok 6 Odpovede na otázku „Uvítali by ste dozvedieť sa viac o bezpečnosti potravín, ekologickom poľnohospodárstve, výrobe a kontrole biopotravín, atď. Z akých zdrojov?“

Motívy kúpy biopotravín identifikoval aj Kretter (2005) a podľa prieskumu Matysik – Pejas a Szafranskej (2009)

viac ako 40 % opýtaných spotrebiteľov ekologických potravín začali kupovať tieto potraviny z dôvodu starostlivosti o svoje zdravie a zdravie svojich blízkych, pričom každý tretí z nich uviedol ako dôvod kúpy zdravotné problémy a 13 % respondentov uviedlo prechod na vegetariánsku diétu.

Ako vyplýva z tabuľky 3 pri skúmaní závislosti nebola potvrdená žiadna štatisticky významná závislosť pri tejto otázke vo vzťahu k skúmaným klasifikačným otázkam.

neprejavili záujem získať ďalšie informácie o biopotravinách. Jedná sa o spotrebiteľov, ktorých daná problematika nezaujíma, resp. ich dostupné informácie sú pre nich postačujúce. Najčastejšie označovaným informačným zdrojom pre spotrebiteľov boli médiá, t.j. rozhlas a televízia (26,29 %) a v internet (26,03 %). Odborný seminár označilo 14,69 % respondentov. O tento informačný zdroj majú záujem predovšetkým ženy vo veku do 25 rokov. Očakávali sme, že túto možnosť budú označovať predovšetkým študenti FBP fakulty. Predpoklad

Tabuľka 3 Výsledky testovania existencie závislosti odpovedí na otázku 3 a klasifikačných otázok

Klasifikačná otázka	χ^2 charakteristika	p-hodnota	Záver testu: Existuje závislosť?	Koeficient kontingencie	Cramerov koeficient
Pohlavie	6,693	0,0824	Nie	0,1202	0,1313
Vek	8,244	0,7658	Nie	0,1442	0,0842
Vzdelanie	11,688	0,0693	Nie	0,171	0,1227
Ek. aktivita	16,429	0,1724	Nie	0,2016	0,1188
Druh zár. činnosti	7,917	0,5426	Nie	0,1414	0,0825
FBP fakulta	5,37	0,1466	Nie	0,1168	0,1176

Tabuľka 4 Výsledky testovania existencie závislosti odpovedí na otázku 4 a klasifikačných otázok

Klasifikačná otázka	χ^2 charakteristika	p-hodnota	Záver testu: Existuje závislosť?	Koeficient kontingencie	Cramerov koeficient
Pohlavie	15,66	0,0079	Áno	0,197	0,2009
Vek	35,375	0,0182	Áno	0,2891	0,151
Vzdelanie	13,412	0,2015	Nie	0,1828	0,1315
Ek. aktivita	29,76	0,0738	Nie	0,2669	0,1385
Druh zár. činnosti	21,364	0,1256	Nie	0,2284	0,1355
FBP fakulta	28,469	0,0000	Áno	0,2615	0,2709

Tabuľka 5 Výsledky testovania existencie závislosti odpovedí na otázku 5 a klasifikačných otázok

Klasifikačná otázka	χ^2 charakteristika	p-hodnota	Záver testu: Existuje závislosť?	Koeficient kontingencie	Cramerov koeficient
Pohlavie	1,118	0,5717	Nie	0,0536	0,0537
Vek	8,783	0,361	Nie	0,1488	0,1064
Vzdelanie	2,959	0,5648	Nie	0,087	0,0617
Ek. aktivita	23,251	0,0031	Áno	0,2378	0,1731
Druh zár. činnosti	11,968	0,0627	Nie	0,173	0,1242
FBP fakulta	8,405	0,015	Áno	0,1456	0,1628

V rámci prieskumu boli zisťované aj zdroje informácií o produkcii a kontrole biopotravín, ktoré by respondenti preferovali. V dotazníku bola respondentom položená nasledovná otázka (otázka 4):

Uvítali by ste, ak by ste mali príležitosť dozvedieť sa viac o bezpečnosti potravín, ekologickom poľnohospodárstve, výrobe a kontrole biopotravín, eko-agroturistike a vplyve poľnohospodárstva na prírodu? Ak áno, z akých zdrojov?

Áno Odborný seminár (prednáška)

Médiá (rozhlas, televízia)

Tlač

Internet

Iné

Nie

Záujem o danú problematiku prejavilo 78,09 % respondentov. Ostatní, t.j. 21,91 % respondentov

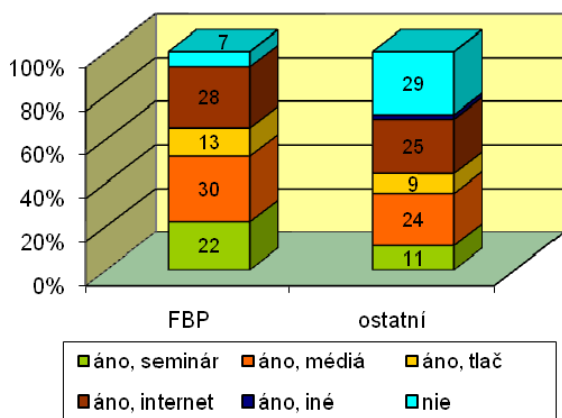
nebol potvrdený, pretože z celkového počtu respondentov, ktorí označili danú možnosť (seminár), bolo z FBP fakulty len 50 %. Okrem iných zdrojov sa na poslednej pozícii umiestnila možnosť získať informácie z tlače (10,31 % respondentov).

Výsledky nášho prieskumu sme komparovali s výsledkami prieskumu Matysik – Pejas a Szafranskej (2009), podľa ktorých za najdôležitejší zdroj informácií o výrobkoch ekologického poľnohospodárstva považuje takmer 48 % respondentov televíziu, 21 % respondentov tlač, 10 % rodinu a priateľov, 7 % regionálne akcie a rádio 5 %, čo do istej miery potvrdili aj naše výsledky.

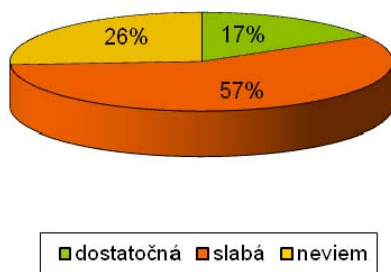
Existencia štatisticky významnej závislosti bola potvrdená v prípade asociácie s pohlavím, vekom a fakultou. Sila významnej závislosti meraná Cramerovým

koeficientom sa pohybuje v intervale od 0,15 po 0,27 (tabuľka 4).

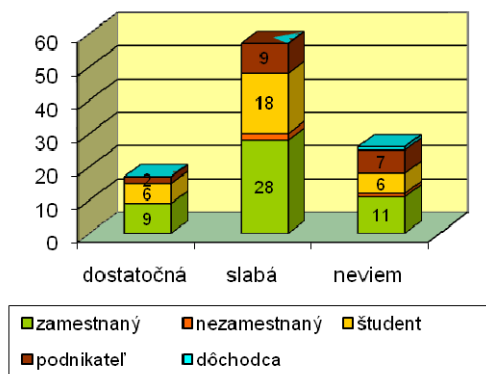
Relatívne najsilnejší vzťah bol potvrdený pri skúmaní tejto otázky vo vzťahu k fakulte FBP, ktorý graficky prezentujeme na obrázku 7. Na grafe porovnávame štruktúru odpovedí študentov FBP fakulty a ostatných respondentov. Najväčší rozdiel je medzi respondentmi pri odpovedi NIE. Záujem získať ďalšie informácie o produktoch ekologického poľnohospodárstva a biopotravinách nemá iba 8 % študentov FBP (sú to študenti, ktorí majú dostatočné informácie o biopotravinách), kým u ostatných respondentov je tento nezáujem väčší, dosahuje až 29 % (respondenti, ktorých daná problematika nezaujíma).

Obrázok 7 Zdroje získania informácií o biopotravinách, ekologickom poľnohospodárstve, atď. vo vzťahu k fakulte FBP v %

Obrázok 8 Odpovede na otázku „Ponuka biopotravin na slovenskom trhu je podľa Vášho názoru:“

Obrázok 9 Ponuka biopotravin vo vzťahu k ekonomickej aktivite v %

Posledná nami analyzovaná otázka je zameraná na zistenie názorov, ktoré sa týkajú ponuky biopotravin. Vychádzali sme z nasledovnej otázky (otázka 5):

Ponuka biopotravin na slovenskom trhu je podľa Vášho názoru:

Dostatočná

Slabá

Neviem

Z výsledkov vyplynulo (obrázok 8), že väčšina spotrebiteľov považuje ponuku biopotravin na slovenskom trhu za slabú (57,47 %). K otázke sa nevedelo vyjadriť 26,03 % respondentov a pre 16,17 % respondentov je ponuka dostatočná.

Štatisticky významná závislosť, mierna, bol potvrdená len vo vzťahu k ekonomickej aktivite respondentov a k fakulte FBP (tabuľka 5).

Na obrázku 9 prezentujeme vzťah medzi ponukou biopotravin a ekonomicou aktivitou, pretože v tomto prípade bola potvrdená vyššia závislosť. Ako vyplýva z grafu, z tých čo považujú ponuku biopotravin za slabú je najviac zamestnaných (28 %), na druhej pozícii sú študenti (18 %) a za nimi nasledujú podnikatelia (9 %).

ZÁVER

Na základe analýz vstupných údajov a informácií 388 respondentov zúčastnených v našom prieskume je možné sformulovať nasledovné závery. S pojmom biopotraviny sa stretli takmer všetci respondenti. Väčšina z nich považuje biopotraviny za produkty a potraviny, ktoré pochádzajú z kontrolovaného a certifikovaného systému ekologického poľnohospodárstva. Respondenti ako motívy ich kúpy uvádzajú vyššiu dôveru v biopotraviny oproti konvenčným potravinám pre ich bezpečnosť a prospešnosť z hľadiska uspokojovania výživových potrieb človeka. Väčšina spotrebiteľov by uvítala, ak by mala možnosť dozvedieť sa viac o bezpečnosti potravín, ekologickom poľnohospodárstve, výrobe a kontrole biopotravin, ekogoturistike a vplyve poľnohospodárstva na prírodu. Za najdôležitejšie zdroje informácií o produktoch ekologickej poľnohospodárskej výroby a biopotravinách považujú respondenti médiá a internet. Rezervy vidia respondenti v ponuke biopotravin na slovenskom trhu, pretože ju považujú za nedostatočnú. Biopotraviny tvoria špecifický segment na trhu potravín, ponuku biopotravin v obchodných sieťach odporúčame vhodne rozšíriť v súlade s potenciálnym dopytom spotrebiteľov. Predpokladáme, že výraznejšou osvetou a cieľenou podporou predaja kvalitnej domácej produkcie zo strany štátu, bude možné presvedčiť viac obyvateľov, aby k svojmu zdraviu pristupovali zodpovedne a vyššou konzumáciou biopotravin pôsobili na zdravie svoje a svojich blízkych preventívne pred výskytom rôznych chorôb.

LITERATÚRA

BERTILSON, G., KIRCHMAN, H., BERGSTORM, L. 2008. Energy analysis of organic and conventional agricultural systems. In Organic crop production – Ambitions and Limitation. 2008, p. 173-188.

BOŠIAK, M., ŽIDEK, R., GOLIAN, J. 2009. Kvantifikácia sóje v potravinách použitím real-time PCR. In *Potravinárstvo*. vol. 3, 2009, no. 1, p. 3-5. ISSN 1338-0230.

British Retail Consortium. BRC Global Standard for Food Safety. Issue 5, London, UK : TSO, January 2008. 92 p. ISBN 978-0-11-703791-5. Dostupné na internete: <<http://www.brcglobalstandards.com>>.

ČAPLA, J., ZAJÁC, P., GOLIAN, J. 2008. Nový návrh nariadenia Európskeho parlamentu a rady o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom. In *Potravinárstvo*, vol. 2, 2008, no. 2, p. 5-8. ISSN 1338-0230.

FIKOVÁ, M., ŽIDEK, R., BOBKOVÁ, A., ANGELOVIČOVÁ, M., GOLIAN, J., BOBKO, M., LOPAŠOVSKÝ, E., ZELENÁKOVÁ, L. 2009. Detekcia látok s antioxidačnou aktivitou pomocou moderných analytických metód. In *Acta fytotechnica et zootechnica*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 1998. ISSN 1335-258X. vol. 12, mimoriadne č. na CD (2009), p. 157-162. [ONLINE] [s.a.] [cit 2010-01-18] Dostupné na internete: <<http://www.fem.uniag.sk/acta/download.php?id=557>>.

GOLIAN, J., MACHALEC, M., MACHALCOVÁ, T. 2007. Ciele a úlohy zavádzania štandardov kvality a bezpečnosti potravín vo vzťahu k ochrane spotrebiteľa. In VIII. potravinárska konferencia : otvorené fórum o stave bezpečnosti, kvality a kontroly potravín, Bratislava 14., 15. februára 2007. Košice : Spoločnosť spotrebiteľov potravín, 2007. p. 55.

GOLIAN, J., SOKOL, J., ZAJÁC, P., ČAPLA, J., RAJSKÝ, D. 2008. Ochrana spotrebiteľa v kontexte právnych noriem ES/EU a SR / In: 9. konferencie o zdravotní nezavádzanosti výroby a spracovaní potravín živočišného pôvodu : zborník abstraktů, 6. března 2008, Brno. Brno : Veterinární a farmaceutická univerzita, 2008. ISBN 978-80-7305-034-4, p. 4.

HDE - Hauptverband des Deutschen Einzelhandels (Germany), and FCD - Fédération des entreprises du Commerce et de la Distribution (France). IFS International Food Standard. Standard for Auditing Retailer and Wholesaler Branded Food Products. Version 5, Berlin, Germany : HDE Trade Services GmbH, august 2007. 117 p. Dostupné na internete: <<http://www.ifs-online.eu>>.

JORDAN, R., MÜLLER, R., UODES, A. 2009. High Sequestration, Low Emission, Food Secure Farming. Organic Agriculture – a Guide to Climate Change and Food Security. IFOAM EU Group : Bruxelles. 23 p., ISBN 978-3-940946-70-6. [ONLINE] [s.a.] [cit 2010-03-04] Dostupné na internete: <http://www.ifoam.org/growing_organic/1_arguments_for_oa/environmental_benefits/pdfs/IFOAM-CC-Guide-web-20100210.pdf>.

Kolektív MP SR. 2009. Slovenské pôdohospodárstvo v čísle. MP SR Bratislava, 2009. s. 49, KRETTNER, A. 2005. Marketing ekologického poľnohospodárstva a ekoproductov. Nitra : SPU, 2005, s. 20, ISBN 80-8069-620-9.

LOPAŠOVSKÝ, E., ČIČMANCOVÁ, M., ŽIAK, J., BOBKOVÁ, A., ZELENÁKOVÁ, L., GOLIAN, J., ŽIDEK, R. 2009. Alergény a bezpečnosť dehydrovaných potravín. In *Potravinárstvo*. vol. 3, 2009, no. 2, p. 50-56. ISSN 1338-0230.

LUND, V., HEMLIN, S., LOCKERETZ, W. 2002. Organic livestock production as viewed by Swedish farmers and organic initiators. In *Agriculture and Human Values*, vol. 19, 2002, no. 3, p. 255-268, ISSN 0889-048X.

MATYSIK – PEJAS, R., SZAFRANSKA, M. 2009. Európsky spotrebiteľ a produkty ekologického poľnohospodárstva. In HORSKÁ, E. et al. 2009. Európsky spotrebiteľ a spotrebiteľské správanie. Nitra : SPU, p. 189-191, ISBN 978-80-552-0318-8.

SCHLOSSEROVÁ, J. 2008. Praktická príručka pre ekologickú poľnohospodársku výrobu. Agroinštitút Nitra, 2008, p. 3, ISBN 978-80-7139-121-0.

SOKOL, J., GOLIAN, J., POPELKA, P., LOPAŠOVSKÝ, E., ČAPLA, J., ZAJÁC, P. 2007. Aktualizovaný potravinový kódex SR v elektronickej forme. 2007. ISBN 978-80-969655-0-2. 12.9.20

VYSEKALOVÁ, J. 2004. Psychologie spotřebitele. Jak zákazníci nakupují. Grada Publishing, a.s. Praha, 2004, p. 156, ISBN 80-247-0393-9.

WILLER, H., KICHER, L. 2010. 35 Million Hectares of Organic Agricultural Land World-wide. [Online] [cit 2010-03-05] Dostupné na internete <http://www.ifoam.org/press/press/2008/statsbook2010.php>.

ZELENÁKOVÁ, L., ŠESTÁK, M., ŽIDEK, R. 2009. Monitoring falšovania ovčieho mlieka a výrobkov z neho na spoločnom európskom trhu s potravinami. In *Potravinárstvo*, vol. 3, 2009, no. 2, p. 69-74. ISSN 1338-0230.

Kontaktná adresa:

Ing. Dagmar KOZELOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture, Faculty of Biotechnology and Food Sciences, Department of Food Hygiene and Safety, Tr. A. Hlinku 2, 94976, Nitra, Slovakia, Tel.: 00421-37-6414609, e-mail: dagmar.kozelova@uniag.sk,

Ing. Eva MATEJKOVÁ, PhD., Slovak University of Agriculture, Faculty of Economics and Management, Department of Statistics and Operational Research, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, Tel.: 00421-37-6414609, e-mail: eva.matejkova@uniag.sk,

Ing. Artan Qineti, PhD. Slovak University of Agriculture, Faculty of Economics and Management, Department of Economics, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovakia, Tel.: 00421-37-6414575, Fax: 00421-37-6511589, e-mail: qineti@yahoo.com.